

і учасник першої світової). Впродовж усього цього століття Юнгер у своїй белетристиці та есеїстиці, відповідно до останніх інтуїцій та інтенцій німецького романтизму, прагнув віднайти зміст і морфологію "живого" — віднайти у добу, коли це "живе" у безлічі страшних "жанрів" поменшувалося і просто нишилося. Юнгера незрідка звинувачували у симпатіях до правого і лівого тоталітаризмів, однак він, із його аристократично-консервативними уподобаннями, завбачливо тримався від того й другого осторонь, зосереджуючись водночас на проблемі: яким чином "живе" має розташуватися-уціліти біля "нульового меридіана", що його наскрізну присутність у просторі новітньої історії, за Гайдеггером, відчув саме Юнгер? Що ж, Європа — ХХ нібито вже подолала тоталітаризм, але остання книга сторічного письменника зосереджує увагу вже на суто онтологічних "ножицях" (звідси, власне, її назва) між "живим" і неживим. Юнгєрівська книга вдивляється у ту межу як визначальну для морфологічної будови культури, як спосіб її існування біля "часової стіни" (назва іншого твору письменника). Необхідна дискретність людського життя, яке тільки вві сні, у художницьких та релігійних екстазах, проривається у безконечність, у над-часся і так само необхідно віднаходить свій точний естетичний еквівалент — у вигляді фрагментів, що з них складається ця книга (числом 284). Двісті вісімдесят чотири спостереження над одвічним змаганням людини зі смертю — змаганням у всіх можливих формах культури. За своїм жанром юнгєрівські фрагменти — то і продовження, і водночас завершення "Критичних фрагментів" (1797) Фрідріха Шлегеля та "Фрагментів" (1798) братів Шлегелів, Новаліса та Шлайєрмахера.

Отож Юнгєрова книга — то ніби, у термінах тих же братів Шлегелів, остання "фестивальність" німецького романтизму: він виникає у 1790-х, а в 1990-х маніфестує-демонструє свою довготривалість в особі сторічного митця — останнього німецького романтика. Ця книга — добра кода колосального германського феномена, маленьке літературне свято його двохсотріччя. З роси Вам та з води, пане Юнгер.

В. С.

Russies. *Mélanges offerts a Georges Nivat pour son soixantieme anniversaire. Rassembles par Aminadav Dykman et Jean-Philippe Jaccard. Realisation: Daniel Doubrovkine. L'Age d'Homme. — 1995.*

Збірник надзвичайно авторитетного видавництва присвячений надзвичайно авторитетному славістові Жоржу Ніва, професорові Женевського університету й кураторові університету "Києво-

Могилянська академія". Жорж Ніва — незрівнянний знавець російської — і літературної, і загальноісторичної — субстанції біжучого століття, автор великого циклу праць про російську літературу від срібного віку до Олександра Солженіцина). У ці останні роки професор Ніва, саме завдяки своєму бездоганному слухові на саму речовину російської культури-XX, невимушено входить і в україністику, для інституційного облаштування якої в Женевському університеті він чимало зробив. Збірник складається з кількох десятків статей загального і вельми конкретного характеру, серед яких особливе місце посідає стаття Сергія Аверінцева (Москва-Відень) "Заметки о европейском контексте русских споров. Славянофилы, Владимир Соловьев, "почвенники". Безперечно, це один із найкращих у світовій "націології" (трохи наївний за своєю філологією термін, що виник в українській діаспорі для означення суми проблем, що ось уже двісті років так непокоять людство — спочатку європейське, а відтак і все інше). Стаття С.Аверінцева — маленький епістемологічний шедевр, який за своєю феноменальною інтелектуальною насиченістю рішуче заперечує трохи необережно висловлений у специфічних пізньорадянських умовах кінця 1980-х афоризм того ж ученого: "Сегодня о национальном можно сказать только глупость". Аверінцевський етюд "у п'ять сторінок" — ретроспектива п'яти актів європейської і, з тим, світової "національної" драми, фантастично віртуозна фіксація всіх її "аватар" і "авантур".

Шкода, дуже шкода, — що збірник, присвячений професорові Ніва, вийшов доволі скромним накладом. Колись великий український епідеміолог академік Громашевський запропонував назавжди покінчити з епідеміями грипу, надягнувши на кілька днів марлеві маски на все людство. Отож якби все людство впродовж хоча б кількох годин прочитало згадану статтю Аверінцева, в якій по-ява національної екстремі постає як спазматичний відхід — у добу Французької революції — від християнської та спорідненої з нею просвітницької антропології.

Цікаві також, хоча вже на іншому епістемологічному рівні — розвідки Дмитра Сегала, Анджея Дравича, Олександра Архангельського, Алли Латиніної, Марієтти Чудакової. Серед іншого, привертає увагу дослідження угорської славістки Жужі Гетенї "Размышления о роли эсхатологических чаяний в России около 1917 года" — прегарний історіософський коментар до Великої Жовтневої. Етюд пані Гетенї вартий доброго трактату, що на нього він, маємо надію, з часом і перетвориться. Адже чим швидше наше століття спливає своїми останніми роками, тим очевидніше, що на його початку в Росії зустрілися дві грандіозні есхатології — народно-масова й інтелігентська. Зустрілися і — у

страшній вольтовій дузі цієї зустрічі пропалили Землю до самого її осердя... Власне, про це й ідеться у згаданій статті.

Тим часом ми приєднуємося до поздоровлень професорові Ніва. З роси Вам та з води, пане Юрію.

В. С.

Grace G. Roosevelt. Reading Rousseau in the Nuclear Age. Philadelphia. — 1990. — 275 p.

Не зайвим буде у наш нуклеарно-чорнобильський час розкрити книжку, написану авторкою зі славнозвісного клану, видану в місті, що його назва означає, сказати б, "братолюбіє". Наш земляк Еренбург так написав про нинішнє століття:

Мы жили в те воинственные годы,
Когда, как джунгли — буйные слоны,
Леса ломали юные народы
И прорывались, в сон истомлены.

Ця "слонова стежка" історії розпочинається прямісінько з Французької революції, що її визнанням світоглядним батьком був Жан-Жак Руссо, "жєневський міщанин", як його називали російські перекладачі XVIII ст. Пані Рузвельт звертає увагу на іншого, "альтернативного" Руссо, який, немов передчуваючи близьке генеральне національно-етнічне розмежування людства, ніби у режимі відчаю, спробував витворити доктрину "вічного миру", світоглядну заваду на тій "стежці", що на ній спочатку європейське, а зати́м і все інше людство втратило астрономічне, вже поза будь-якою статистикою і демографією, число життів. У книзі постає доскіпливий аналіз відповідних утопій Руссо, які у наш час з несподіваною когнітивною енергією вриваються у колізії цього часу вже як вельми серйозна, справді альтернативна йому сила. Руссо — геніальне жєневське "середостіння" світової історії. Він відкриває її новий та, особливо, новітній час. Не лише Французька революція з її необхідними наслідками була, сказати б, "передінтерпретована" Руссо. Структурна антрополо́гія, авангардистські напрями семіотики, соціоло́гія і психоло́гія "відчуження" й сексуальності, лінгвостилістика "внутрішнього монологу" тощо — все це похідне від духовної ініціативи Руссо. Водночас він своєю "Сповіддю" завершує той період світової культури, який починається зі "Сповіді" блаженного Августина, — період абсолютного панування християнської антрополо́гії, яка у XVIII столітті драматично трансформувалася в антрополо́гію просвітницьку. Отож перш ніж Французька революція необхідно поділила людство на "нації", процвіла настільки ж наївна, наскільки глибока руссоїстська доктрина єдиної людської раси, цього особливого, у